

Metodologické aspekty diagnostiky a výzkumu žákovských prekonceptí

Jakub Pivarč

Katedra primární pedagogiky, PedF UK

Obsah

- Uvedení do problematiky, cíl příspěvku
- Terminologická poznámka, vymezení pojmu prekoncepce
- Prekoncepce jako multidimenzionální entity
- Současný stav poznání řešeného problému v ČR a v zahraničí
- Diagnostika a výzkum žákovských prekonceptí v pedagogické praxi
- Seznam použité literatury
- Kontakt na autora

Uvedení do problematiky, cíl příspěvku

- Aktuálnost řešené problematiky, rezonance v různých vědních oborech a disciplínách (nejen pedagogických)
- Prekoncepce, ale zejména jejich nesprávné struktury – miskoncepce, ovlivňují procesy vyučování a učení, neboť ve škole vstupují do konfrontace s vědeckými představami, které prezentují učitelé (Janík & Stuchlíková, 2010)
- Cílem sdělení je poukázat na možnosti diagnostiky a výzkumu žákovských prekonceptů

Terminologická poznámka, vymezení pojmu prekoncepce

- Terminologická nejednoznačnost označování dětského poznávání světa a jeho komponent
- Všeobecně respektovaná a vědeckou komunitou akceptovaná definice prekoncepce neexistuje
- Nejčastěji se vyskytující termíny: žákovo pojetí učiva; naivní teorie dítěte; mentální reprezentace; children's perceptions; children's understanding; naive beliefs; misconceptions; preconceptions
- ***Prekoncepce můžeme chápat jako soubor specifických poznatků a představ, které vznikají na základě zkušenostních a interpretačních modelů konkrétního jedince. Obsahové struktury poznání v podobě myšlenkových trsů a představ utváří idiosynkratické, unikátní poznatkové schéma akcentované individuální emocionální komponentou. Prekoncepce, jakožto primární poznatkové struktury, se vždy vztahují na konkrétní obsahy, procesy, zákonitosti a jevy.***

Prekoncepce jako multidimenzionální entity

- Prekoncepce se postupně vyvíjí v čase, mění se a v jejich formě a struktuře se pak odráží řada faktorů
- Na prekoncepce je třeba nahlížet jako na multidimenzionální entity, které se sestávají ze třech popisných kategorií:
 1. Kognitivní dimenze
 2. Afektivní dimenze
 3. Konativní dimenze

Současný stav poznání řešeného problému v ČR a v zahraničí

- Diagnostika i výzkum prekonceptí a miskonceptí žáků k společensko-vědní tematice je v kontextu ČR na všeobecné úrovni nový, totéž lze konstatovat i v rámci zahraničního stavu poznání (ojediněle: Miovský et al., 2004; Brophy & Alleman, 2006)
- Empirické studie se nejčastěji zaměřují na oblast přírodovědného vzdělávání (Smith & Roschelle, 1993; Vosniadou, 2007; Kubiátko, Vaculová, & Pecušová, 2010)
- Výzkum a explicitní popis žákovských prekonceptí sociálně patologických jevů (zejména zde diskutovaný fenomén tzv. sekt) není v kontextu české i zahraniční výzkumné činnosti dostatečně zpracován a dosud realizován

Diagnostika a výzkum žákovských prekonceptů v pedagogické praxi

- Prezentace dílčích výstupů a metodologických procedur v rámci řešeného projektu GA UK
- Empirická část projektu GA UK využívá kvalitativních metodologických přístupů. Stěžejní a nejdůležitější částí empirické komponenty je ale kvantitativně zaměřený výzkum, který bude brát v potaz zásadní nálezy kvalitativní diagnostiky žákovských prekonceptů vybraných sociálně patologických jevů (sekt, gamblingu, netholismu)
- Cílem kvantitativně orientovaného výzkumu je:
 - a) navrhnout vhodné výzkumné nástroje pro výzkum prekonceptů;
 - b) identifikovat úroveň a genezi prekonceptů u žáků z 5., 7. a 9. ročníků ZŠ k vybraným sociálně patologickým jevům
 - c) předložit konkrétní doporučení pro pedagogickou praxi, zejména pak strategie, které mohou vést k eliminaci a modifikaci zjištěných miskonceptů

Diagnostika a výzkum žákovských prekonceptů v pedagogické praxi – pokračování 1

- Presentace dílčích výstupů a metodologických procedur v rámci řešeného projektu GA UK – Kvalitativně orientovaná diagnostika žákovských prekonceptů fenoménu sekt
- Cíle této fáze:
 - Zpětnovazební evaluace dílčích výsledků a jejich expertní posouzení oponenty
 - Konkretizace kvantitativního výzkumu na základě zjištěných nálezů z kvalitativního výzkumu
- Výzkum
 - Výzkumné otázky
 - Výzkumný vzorek a jeho stručná charakteristika
 - Použitá metoda (možnosti a limity)

Diagnostika a výzkum žákovských prekonceptí v pedagogické praxi – pokračování 2

- V souvislosti s již provedenou kvantitativní výzkumnou studií, která byla řešena v rámci kvalifikační práce (r. 2010, 2012), jsme se zabývali výzkumným problémem, jenž byl formulován následovně: Liší se prekoncepte fenoménu sekt u žáků z 6. a 9. ročníků základních škol?
- Popis realizovaného výzkumu:
 - Výzkumný vzorek a jeho stručná charakteristika
 - Použité metody (možnosti a limity)
- Výsledky výzkumu:
 - Úroveň prekonceptí fenoménu sekt u žáků v jednotlivých ročnících není stejná. Statisticky vyšší počet miskonceptí byl zaznamenán u žáků z 6. ročníků, než u žáků z 9. ročníků. Tyto nálezy ve své podstatě korespondují s právě probíhajícím kvalitativním šetřením a ukazují, že prekoncepte žáků se statisticky významně liší v souvislosti s navštěvovaným ročníkem základní školy. Uvedené zjištění bude proto také předmětem dalšího zkoumání v rámci kvantitativního šetření projektu GA UK.

Seznam použité literatury

- Brophy, J., & Alleman, J. (2006). *Children's Thinking About Cultural Universals*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Čáp, J., & Mareš, J. (2007). *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál.
- Janík, T., & Stuchlíková, I. (2010). Oborové didaktiky na vzestupu: přehled aktuálních vývojových tendencí. *Scientia in education, 1*(1), 5-32.
- Kubiatko, M., Vaculová, I., & Pecušová, E. (2010). Mylné představy žáků II. stupně základních škol: Možnost jejich zkoumání na příkladu tématu Ptáci. *Pedagogická orientace, 20*(2), 93-109.
- Miovský, M., Trapková, B., & Miovská, L. (2004). Názory a postoje k návykovým látkám a jejich užívání u žáků šestých tříd základních škol: metoda ohniskových skupin. *Adiktologie, (4)*3, 306-319.
- Smith, J., Di Sessa, A., & Roschelle, J. (1993). Misconceptions reconceived: A constructivist analysis of knowledge in transition. *The Journal of the Learning Sciences, 3*(2), 115-163.
- Vosniadou, S. (2007). Conceptual change and education. *Human Development, 50*(1), 47-54.

Kontakt na autora

Mgr. Jakub Pivarč

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

Katedra primární pedagogiky

M. D. Rettigové 4

116 39 Praha 1

e-mail: jakubpivarc@seznam.cz

Tento příspěvek vznikl za plné podpory projektu GA UK č. 242213 „Prekoncepce a miskoncepce vybraných sociálně patologických jevů u žáků základních škol“.

Autor příspěvku děkuje GA UK za poskytnutou finanční podporu a mateřskému pracovišti za materiální a technické vybavení pro realizaci výzkumu v rámci projektu.